

XVIII. ASIR ŐAIRLERİNDEN VASFİ'NİN ELİF-NÂMELERİ

Doç. Dr. Erdem SARIKAYA¹

ÖZET

Tarihin en eski medeniyetlerinden itibaren insanlığın harflere önem verdiği görülür. Harfler, kültür tarihimizin ortak hafızasının öğeleri olarak sanatkarlarımızın düşünce ve hayal dünyalarını da besler. Klâsik Türk edebiyatında harfler; inanç, ilimler, hurûfilik, falcılık ve edebiyata yansımalar çerçevesinde malzeme edilir. Elif-nâmeler de bu kullanımlar arasında değerlendirilebilir. Kısaca, Osmanlı alfabesindeki harflerin mısra başlarında alfabetik olarak sıralanmasıyla meydana gelen şiirler olarak tanımlayabileceğimiz elif-nâmeler, belâgat sanatı açısından söz hünerleri arasında yer alır. Eski Uyğur Türkçesi devresine ait Burkan metinlerinde ilk örneklerini gördüğümüz elif-nâmelerin Anadolu sahasında kaleme alınmış ilk örneği ise XIV. asır şairlerinden Âşık Paşa'ya aittir. Bununla beraber edebiyat tarihimizde, XIV. asırdan başlayarak XIX. asra kadar pek çok şairin elif-nâme kaleme aldığı bilinmektedir. XVIII. asır şairlerinden Vasfi'nin eserinde de elif-nâme özelliği gösteren iki manzume kayıtlıdır. Çalışmanın giriş bölümünde klâsik Türk edebiyatında elif-nâme geleneği kısaca tanıtılmıştır. İnceleme bölümünde, öncelikle Vasfi'nin tarihî kişiliği hakkında bilgi verilmiş daha sonra iki elif-nâmesi şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Çalışmada, elif-nâmelerin metin tesisindeki yeri ve önemine dikkat çekmek, Vasfi'ye ait iki elif-nâme metnini inceleyerek edebiyat tarihi ve tür araştırmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elif-nâme, Vasfi, Klâsik Türk Edebiyatı

ELIF-NAMES OF VASFİ, ONE OF THE 18th CENTURY POETS

ABSTRACT

It is seen that humanity has attached importance to letters since the oldest civilizations in history. As the elements of the collective memory of our cultural history, letters also nourish the thought and imagination of our artists. Letters in Classical Turkish Literature; faith, sciences, hurufism, fortune-telling and reflections on literature. In short, elif-names, which we can define as poems that are composed of letters in the Ottoman alphabet alphabetically arranged at the beginning of lines, are among the skills of speech in terms of rhetoric. The first example of elif-names that we see in the Burkan texts belonging to the Old Uyghur Turkish period, written in the Anatolian area, belongs to Âşık Pasha, one of the 14th century poets. However, in our literary history, it is known that many poets wrote elif-name from the 14th century to the 19th century. In the work of 18th century poet Vasfi, two poems that show the characteristics of elif-name are recorded. In the introduction part of the study, the elif-name tradition in classical Turkish literature is briefly introduced. In the review section, first of all, information about the historical personality of Vasfi is given and then the two elif-names are examined in terms of their shape and content features. In the study, it is aimed to draw attention to the place and importance of elif-names in the text facility and to contribute to literature history and genre research by examining the two elif-name texts of Vasfi.

Keywords: Elif-nâme, Vasfi, Classical Turkish Literature.

---

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-8402-5085, dr.erdemsarikaya@gmail.com.

Araştırma Makalesi/Research Article–Geliş Tarihi/Received:02/04/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 29/04/2021

GİRİŞ

Harfler, insanlık tarihinin kadim zamanlarından itibaren karşıladıkları ses değerleri, şekilleri ve zaman içerisinde etraflarında oluşan mistik kabulleriyle kültür tarihinin ortak öğeleri konumuna gelmiştir. Onların eski Mısır, Hint ve Yakındoğu kültürlerinde gizli anlamlar taşıdıklarına ve böylece insanları etkilediklerine inanılır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi ilahi dinlerin çevrelerinde gelişen teolojik muhitlerde yansımaları görülen bu kabul, felsefi düşünce sistemlerinde de kendisine yer bulur (Bozhüyük, 1998: 397-401). Bununla beraber harfler, özellikle klâsik Türk edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirebileceğimiz sanatkârlarımızın düşünce ve hayal dünyasını çeşitli yönlerden besleyen öğelerdir. Klâsik Türk edebiyatında harfler; inanç ve ilimler (ebced, cifr, reml vb.), hurûfilik düşüncesi, falcılık, hurûf ilmi ve edebiyata yansımalar çerçevesinde malzeme olarak kullanılır (Tökel, 2016). Çalışmamıza konu olan elif-nâmeler de bu kullanımlar arasında değerlendirilebilir.

Klâsik Türk edebiyatının yanı sıra halk ve tekke şiirinde de çok sayıda örneği görülen elif-nâmeler, mısra ya da beyitlerinin ilk harfleri alt alta getirildiğinde Osmanlı alfabesindeki 28 harfin ilki eliften (ل) sondaki ye (ع) harfine kadar alfabetik olarak sıralanan, genellikle aruzun *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbıyla ya da 11'li hece vezniyle yazılmış şiirlerdir (Öztoprak, 2012: 136). Gazel, kaside ve müseddes gibi farklı nazım şekilleriyle kaleme alınan ve hemen hemen her konuda yazılabilen elif-nâmelerin esas şekil özelliği, Osmanlı alfabesindeki harflerin mısra başlarında alfabetik olarak sıralanmasıdır. Bu nedenle elif-nâmeler, söz hünerleri arasında yer alır ve belâgat açısından muvaşşah sanatının bir ürünü olarak kabul edilir (Dilçin, 1983: 493-499, Taşkesenlioğlu, 2017: 160). Elif-nâmelerde, Osmanlı harflerini mısra ya da beyitlerin başında alfabetik olarak sıralama kuralı, şairin harfe göre kelime seçmesini zorunlu kılar. Bu durum, mısranın genelinde kullanacağı kelimelerin seçimlerini de etkiler (Güvenç, 2013:1005-1006).

Elif-nâmeler, tertip hususiyetleri bakımından beş alt başlıkta değerlendirilebilir. Düz elif-nâmeler, mısra başlarındaki kelimelerin ilk harflerinin elif harfinden ye harfine doğru alfabetik olarak yazılmasıyla oluşur. Bu türün dikkat çeken özelliklerinden bir tanesi, genellikle ilk kelimedenden önce ilgili harfin yazılması ve vezne dahil edilmesidir. Bununla beraber düz elif-nâmelerin de birtakım özellikleri dikkate alınarak farklı alt başlıklar hâlinde değerlendirildiği görülür. Ters elif-nâmeler, mısra başlarının ye harfinden elif harfine doğru sıralanmasıyla meydana gelir. Düz-ters elif-nâmeler, mısra veya beyit başlarının elif-ye-be-lâmelif gibi baştan sona ve sondan başa doğru karışık sıralandığı manzumelerdir. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan elif-nâmeler, kafiyeleri alfabetik dizilen şiirlerdir. Halk oyunu şeklinde tertip edilmiş elif-nâmeler, mısra başlarındaki harflerin elif harfinden ye harfine kadar alfabetik sıralandığı bir elif-nâme türüdür. Bununla beraber bu elif-nâme türünde harfler, alfabetik olarak sıralanırken ilk kelime, şehir; ikinci kelime, bir sanatkâr; üçüncü kelime ise o sanatkârın ortaya koyduğu eserin ismi olarak karşımıza çıkar. Bu kelimelerin tamamı, aynı zamanda mısra başındaki harfle başlamak zorundadır (Öztoprak, 2009: 821-822).

Türk edebiyatında ilk örneğini XI. asırda, eski Uygur Türkçesi devresinin bir bölümünü oluşturan Burkan metinlerinde gördüğümüz elif-nâmelerin Anadolu sahasında kaleme alınmış ilk örneği ise XIV. asrın âlim-sanatkârlarından Âşık Paşa'ya aittir (Arat, 1991: 102, Demirel, 1996: 204). Bu çalışmanın konusu ise XVIII. asır şairlerinden Vasfi'ye ait iki elif-nâmedir.

İNCELEME

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle XVIII. asır şairlerinden Vasfi'nin tarihî kişiliği hakkında bilgi verecek, daha sonra şairin elif-nâme özellikleri gösteren iki manzumesini şekil ve muhteva özellikleri açısından incelemeye çalışacağız.

1. VASFÎ'NİN TARİHÎ KİŞİLİĞİ

XVIII. asır şairleri arasında yer alan Vasfi'nin tarihî kişiliğini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyacak bilgilerden mahrumuz. O, eserinde kendisini Seyyid Hafız Ali Vasfi olarak tanıtır. Eserinden hareketle onun II. Mahmud devri şuarasından olduğunu söylemek olanaklıdır. Ömrünün büyük bir kısmını Rumeli coğrafyasında geçiren şair, eserinde devrinin ileri gelen devlet adamları için tarihler düşürmüştür. Manzumelerinde, geçim sıkıntısı içerisinde olduğunu söyleyen Vasfi'nin mesleği hakkında da klâsik kaynaklar bilgi kaydetmezler. 1820'den sonraki bir tarihte vefat ettiği tahmin edilmektedir. Şairin elimizdeki tek eseri, Güft-i Vasfi adını taşımaktadır (Yıldırım, 2020: 7-31).

2. VASFÎ'NİN ELİF-NÂMELERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, Vasfi'nin elif-nâmelerini şekil ve muhteva özellikleri bakımından iki alt başlıkta incelemeye çalışacağız.

2. 1. Şekil Özellikleri

Vasfi'nin elif-nâmeleri, murabba nazım şeklinin özelliklerini göstermektedir. Murabba; aynı vezinde yazılmış dört mısralık bentlerden oluşan bir nazım şeklidir. Bu nazım şeklinde, ilk bendin mısraları kendi içerisinde, diğer bentlerin son mısraları ilk bentle, ilk üç mısraları ise kendi arasında kafiyelidir. Bentlerin son mısraları tekrarlanıyorsa mütekerrir murabba, tekrarlanmıyorsa müzdevic murabba adını alır. Genellikle 5-7 bent uzunluğunda kaleme alınan murabba nazım şeklinde, sade ve doğal bir söyleyişe yer verildiği; aşk, övgü, yergi, nasihat verici ve öğretici konuların işlendiği görülür. Halk edebiyatındaki koşmaya benzeyen bu nazım şeklinin asıl belirleyici özelliği ise mısra sayısıdır (Saraç, 2007: 111-112). Vasfi'nin murabbalları, bu genel yapıya uygundur. Her iki elif-nâme de bentlerinin son mısralarının tekrarlanmamaları bakımından müzdevic murabbadır.

Vasfî'nin birinci elif-nâmesi, remel bahrinin *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. İkinci elif-nâmenin ise hezec bahrinin *mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün* kalıbıyla yazıldığı görülür.

Şairin elif-nâmeleri, düz elif-nâmelerin özelliklerini göstermekle beraber her iki elif-nâmenin tertibinde farklılıklar vardır. Birinci elif-nâmenin mısraları, alfabetik olarak Osmanlı alfabesindeki harflerle başlar. Bu harflerin hemen ardından aynı harfle başlayan kelimeler gelir. Baştaki harfler de vezne dahildir.

Elf eyâ dil-ber kemâl öğren olup sâhib-kemâl
Be bana 'arz eyle vechin gösterip ahsen hisâl
Te temâşâ eyleye çeşmim cemâlin 'aşk-ıla
Se sebât-ı 'aşk-ı da'vâda olup ahsen makâl (E1/ 1)

Birinci elif-nâmede, Osmanlı alfabesindeki 28 harf için 28 mısra düzenlenmiş Arapçaya özgü bir ses olan ve imlada kelime başında elif harfinin (ل) üstünde veya altında yazılan hemze (أ), (إ) ile Farsçaya özgü sesler olan pe (پ), çim (چ) ve je (ج) harfleri için mısra yazılmamıştır.

İkinci elif-nâmede ise alfabetik olarak Osmanlı alfabesindeki harflerle başlayan kelimelerin mısra başında yer aldığı görülür.

Elif İrenler cümle maksûda 'atâ-hâ-yı Hudâ'dandır
Be Be-gâyet fikr [ü] endîşe hemân cevr ü cefâdandır
Te Tamâmet hâl-i dünyâ *nefsî nefsi* olmada şimdi
Se Sebât-ı 'aşk [u] şevk erbâbına lezzet safâdandır (E2/ 1)

İkinci elif-nâmede de Osmanlı alfabesindeki 28 harf için 28 mısra düzenlenmiş olup ilk elif-nâmede olduğu gibi hemze (أ), (إ), pe (پ), çim (چ) ve je (ج) harfleri için mısra yazılmamıştır.

2. 2. Muhteva Özellikleri

Vasfî, birinci elif-nâmesine sevgiliye seslendiği bir mısra ile başlar (E1/ 1). Şair, sevgiliden kemal öğrenmesini ister. Kemal; ergenlik, tamlık, mükemmeliyet, kesret, bilgi ve güzel ahlakça noksansız olma gibi anlamlara gelir (Şemseddin Sami, 2010: 621-622). Tasavvufî açıdan kemal, ilahi bir sıfattır. Adalet ve ilim gibi bu sıfata da sahip olunması beklenilir (Uludağ, 2002: XXV/ 222). Şair, sevgiliden olgunluk sahibi olmasının ardından kendisine yüzünü göstermesini ve güzel bir huy edinmesini de istemektedir. Sevgilinin olgunluk sahibi olması, insanlarda olması gereken adalet vasfına da işaret eder. Âşık, sevgiliden âdil olmasını bekler. Ancak sevgilinin âdil olması ve âşığa yüzünü göstermesi yeterli değildir. Vuslat hâlini tamamlayacak olan âşığın sevgiliye daha güzel sözler söylemesidir. Bu durum, onun âşıklık iddiasındaki kararlılığını da gösterir. Böylece âşık, sevgilinin yüz güzelliğini aşk ile seyredebilecektir. Vasfî, sevgilinin yüz güzelliğini anlatırken cemal sıfatını seçer. Cemal, ilahi güzelliğin bir yansıması olarak sevgilinin yüz güzelliğinin büyük bir bölümünü oluşturur (Pala, 2007: 116).

Şair, sevgilinin ilahi güzelliklerin bir yansıması olarak kabul ettiği yüz güzelliğini "rü'yet etmek" ister. Rü'yet, görmek ve bilmek anlamındadır (Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 824).

Tasavvufî açıdan rü'yet, Tanrı'yı dünyada ve ahirette gözle müşahade etmek anlamında kullanılan bir terimdir (Uludağ, 2008: XXXV/ 310). Klâsik Türk edebiyatının aşk, âşık ve sevgiliyle ilgili kabulleri göz önüne alındığında şairin bu kelimeyi tevriyeli olarak kullandığı görülür. Âşık için sevgilinin yüzünü görmek vuslatın gerçekleşmesidir. Bununla beraber âşık, rüyasında sevgilinin yüz güzelliğini görüp temaşa edebilir. Bu durumda da vuslat gerçekleşmiş olur. Vuslat ise âşığın gam evini mutlu bir hâle getirir. Klâsik Türk edebiyatının genel eğilimlerine uygun bir şekilde sevgiliyi hükümdar olarak nitelendiren şair, sevgiliden kendisini korumasını ister. Böylece ömrü artacaktır. Sevgiliye, vücudunun hüznle perişan olacağını söyleyerek derdine çaresini vermesini, hâlini mahzun etmemesini diler (E1/ 2).

Vasfî, sevgiliye kapısında hakir bir durumda olmanın uygun olup olmadığını sorar. Sevgilinin ayrılığında gözyaşının akmasını ister. Vuslatta aşkının artacağını söyleyerek hilal kaşlı sevgiliye mutluluk vermesi için Tanrı'ya dua eder (E1/ 3).

Şair, hükümdar olarak nitelendirdiği sevgiliden gönlünü hüznlendirip kendisine kızgınlıkla davranmamasını ister. Vasfî'nin sevgiliyi, hareketlerinde serbest olarak vasıflandırdığı görülür. Bu durumda, sevgiliye vefa göstererek kendisini mutlu etmesini söyler. Sözlerini başkasının zannederek eksiklik olarak değerlendirmemesini ister. Sevgiliyi doktor olarak kabul eder. Sabretmeye hâlinin kalmadığını söyleyerek merhamet etmesini diler (E1/ 4).

Vasfî, birinci elif-nâmesinde sevgilinin adaletli olmasını sıklıkla vurgular. Onun eziyetten vazgeçerek âşıklara değer vermesini ister. Kendisinin de yaratılmışlar içerisinde çok sıkıntı çektiğini ifade eder. Sevgiliyle sohbet ettiğinde gönül, bolluğa ulaşır. Sevgilinin ayrılığı ise bedenini âdeta hayalin gölgesi hâline getirmektedir (E1/ 5).

Şair, sevgiliye kendisini kapısından uzaklaştırdığında hâlinin ne olacağını sorar. Sözlerinin olgunluk bulmasa da levent gibi sevgilinin bütün hâllerini anlaması isteklerine kaybolmadan ulaşması demektir (E1/ 6). Vasfî'nin sevgiliyi levende benzetmesi ise dikkat çekicidir. Bu kelime, Venedikliler'in Arnavutluk ve Hırvatistan sahillerinden seçerek aldıkları denizci erler için kullanılır. Köken itibarıyla İtalyanca "doğulu asker" anlamındaki "levantino" kelimesinden gelir. Türkçe'de, "serseri, ayyaş, kötü huylu, seri hareketli, yakışıklı, boylu boslu, endamlı" gibi anlamları karşılar (İlgürel, 2003: XXVII/ 149-151). Klâsik Türk edebiyatında levent tipi, ahlaki değerleri olmaması, meyhaneden ayrılmaması ve sürekli sarhoş olması gibi özellikleri bakımından rint tipine yaklaşır (Şentürk, 2006: 152). Bununla beraber Vasfî'nin levent olarak vasıflandırdığı sevgili, şairin olgunlaşmamış sözlerindeki anlamları anladığında onun isteklerine kavuşmasını sağlar.

Vasfî, sevgiliyi yeni tarza sahip ay yüzlü olarak nitelendirir. Ondandır tam ihsan bekler. Gönül temizliğiyle gelip merhaba dediğinde bütün kazancı Tanrı'nın adını anmak olacaktır. Sevgiliden hakkını helal edip kendisine yakın olmasını ister (E1/ 7). Şairin son mısırda sevgiliden kendisine hakkını helal etmesini istemesi dikkat çekicidir. Bu ifade, kul hakkı kavramıyla ilişkilendirilebilir. İslami açıdan kul hakkı, insanların sahip olduğu haklara zarar vermek; dinî, ahlaki ve hukuki hükümlerin sahiplerine verilmesini engellemektir. Bir kimsenin hakkını zorla elinden almak da bu başlık altında değerlendirilebilir (Çağrı, 2002: XXVI/ 350-351).

Vasfi'nin şiirinde, Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflere dayalı kabullerde adaletle ilişkili olarak değerlendirilen kul hakkı kavramını anlatı ögesi olarak kullanması bu açıdan dikkate değerdir. Şair, ilk mısradan itibaren kemal sahibi olmasını beklediği sevgiliden, kendisine yakınlaşmasını ve adaletle davranmasını tekrar istemektedir.

Vasfi, ikinci elif-nâmesine bütün istek sahiplerinin Tanrı'nın ihsanlarıyla isteklerine kavuştuklarını ifade ettiği bir mısra ile başlar (E2/ 1). Ona göre düşünce ve tefekkürün tamamı zulüm ve eziyettendir. Şair, yaşadığı dönemde dünya hâlinin tamamen 'Nefsim! Nefsim!' diyen kişilerden oluştuğunu, aşk ve arzu erbabının ise hazzın mutluluğuna dayandıklarını söyler.

Şairin yaşadığı dönemde dünyanın eziyet ve sıkıntıları, her an artmaktadır. Ancak Tanrı, koruyucu olarak herkesin gönlünü mutlu eder. Vasfi'ye göre bilgi sahibi olmayan Ferhad ile Şirin'i de bilmez. Aşka delil ancak hatadandır (E2/ 2).

Vasfi'ye göre yardım almış ve bolluğa kavuşmuş kimse, düşkün olamaz. Tanrı'dan kapı açılmış ve o kişinin bütün istekleri, uygun hâle gelmiştir. Onun dilinde dualar, yaşlı ve genç için iyilik ve güzellikle davranma olmuştur. Mutluluk ehlinin hâli, bu yolda başından vazgeçmesindedir (E2/ 3).

Şaire göre yiğitlik, gönül ülkesini bayındır hâle getiren bir pırlantadır. Gerçek ve içten bağlılık, şimdi nadir olup sahip olanlar ise gizlemektedirler. Doğru yoldan ayrılanlar da günden güne artmaktadır. Şair, okuyucusunu bolluk ve zenginliğe ulaştırmaktan dolayı gurur sahibi olmaması için uyarır. Bu durum, kişinin cehennem ateşinden uzak olmasıdır (E2/ 4).

Hâl, Tanrı'nın bir lütfu olarak salikin kalbine gelen his ve bunun ruh ve bedenine yansımalarıdır (Demirci, 1997: 216-218). Mutasavvıflara göre hâl, kulun herhangi bir gayret göstermeden Tanrı'nın lütfu olarak kalbinde doğan sevinç ve ferahlık gibi duygulardır. Ehl-i hâl ise hâlden hâle yükselendir (Pala, 2013: 183-184). Vasfi'ye göre hâl ehlinin ortaya çıkması kişinin talihini açar. Tanrı, yardım eyleser kulunun ömrünü uzatır. O; gerek zatında, gerek sıfatlarında, gerek eylemlerinde hiçbir zaman, hiçbir şekilde, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, kullarının ihtiyaçlarını karşılayan, cömertliğine sınır olmayan Tanrı'dır. Bütün kullarına istediklerini verir. Anlayış sahibi kimselerin hâli, iki göze sürmedendir (E2/ 5).

Vasfi'ye göre gönül kuşu, yerinde duramaz. Her an yüzü güzel bir sevgili ister. Şair, ikinci elif-nâmesinde de sevgilinin yüz güzelliğinin ilahi güzelliğin bir yansıması olduğuna dair kabule gönderme yapar. Söz, olgunluğun göstergesidir. Bu nedenle, olgunluk kabul etmek için güzel söz gerekir. Gönül, sevgilinin dudağından Kevser suyu gibi akan berrak suyu ister. Şair, ilahi ve değişmez olan Kevser suyundan hareketle vuslat isteğini anlatır. Dünyada isteğe ulaşmak cömertliktir (E2/ 6).

Şair, gönlüne seslenerek bütün hâlleri hünerli bir şekilde göstermeye gerek olmadığını söyler. Bütün âşıklar, sevgiliye kavuşmak ister. Onların hayalleri avuntudur. Vasfi'ye göre Tanrı, kurtuluş yolunu gösterse kelime-i tevhid suçlarına göz önündedir. Şair, ikinci elif-nâmesini şiirlerinin Tanrı'nın ihsanından olduğunu ifade ederek bitirir (E2/ 7).

Vasfi'nin günahlarından dolayı kelime-i tevhide yaklaşması ve şairlerinin Tanrı'nın ihsanı olduğunu söylemesi, Şuara suresinin son yedi ayetini hatırlatmaktadır. Söz konusu ayetlerde, kötülüğü temsil eden şeytanların iftiraya, yalana ve her türlü günaha düşkün kimseler ve doğru yoldan ayrılmışlarla bir arada bulunup samimi olmayan şairlerle iş birliği içinde bulunduğu belirtilir. Bununla beraber iyi davranışların eşlik ettiği bir imana sahip olan şairler, bunlardan hariç tutulur (Elmalılı Hamdi Yazır, Trhs: 377).

SONUÇ

İki elif-nâmesi çalışmamıza konu olan Vasfi, XVIII. asır şairlerindedir. Şairin elif-nâmeleri, şekil bakımından murabba nazım şeklinin özelliklerini gösterir. Müzdevic murabba olarak nitelendirebileceğimiz her iki elif-nâmede de Osmanlı alfabesindeki 28 harf için 28 mısra yazıldığı görülür. Şekil açısından iki manzumenin tek farkı şairin vezin tercihlerinde görülmektedir. Birinci elif-nâme *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* kalıbıyla ikinci elif-nâme ise *mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Muhteva özellikleri açısından değerlendirdiğimizde birinci elif-nâmenin beşerî aşk konulu olduğu görülür. Şaire göre sevgili, kemal sahibi olmalıdır. Adaletle davranmalıdır. Âşığa kötü davranmamalıdır. Âşık; hükümdar, doktor, levent, şuh gibi kelimelerle vasıflandırdığı sevgiliden her zaman adaletli davranmasını ve duruma uygun davranışlarda bulunmasını bekler. Örneğin sevgiliyi doktor olarak kabul ettiğinde şair, kendisine derdinin çaresini vermesini beklemektedir. Âşık, vuslata kavuşmak isterken üzerine düşenleri yapmalıdır. Bu noktada, rüyaların vuslat mekânı olarak kabul edildiği de görülür.

İkinci elif-nâmede ise Vasfi, ilahi aşkın sınırları içerisinde yer alır. Bununla beraber beşerî aşkı, terennüm ettiği mısralar da vardır. Ayrıca şairin okuyucularına öğüt verdiği de görülür. Tanrı, yaratılmışları isteklerine kavuşturur. Dünya halkı nefsinin peşindedir. Eziyet ve sıkıntılar artmıştır. Ancak aşk erbabı, nefsiyle ilgilenmez. Yiğitlik, gönül ülkesini bayındır hâle getiren bir pırlantadır. Gerçek ve içten bağlılık ise nadirdir. İnsanlar, doğru yoldan giderek ayrılmaktadır. Gururlanmamak, cehennem ateşinden uzak olmaktır. Hâl ehlinin ortaya çıkmasıyla kişinin talihi artar. Gönül, bir kuş gibidir. Güzel yüzlü sevgiliyi ister. Söz, olgunluğun göstergesidir. Âşığın dünyada isteğine kavuşması ise sevgilinin cömertliğine bağlıdır. Şair, kusurları için kelime-i tevhide yöneldiğini, şairlerinin ise Tanrı'nın lütfu olduğunu söyleyerek ikinci elif-nâmesini bitirir.

Her iki manzumenin de şekil ve muhteva özellikleri açısından değerlendirildiği bu çalışmayla elif-nâmelerin ortaya çıkarılmasına önemli bir katkı sağlandığı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- AHTERÎ MUSTAFA EFENDİ. (2009). Ahter-i Kebîr. Ankara, TDK Yayınları.
- ARAT, R. R. (1991). Eski Türk Şiiri. Ankara, TTK Yayınları.
- BOZHÜYÜK, M. E. (1998). Hurûf. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (18). İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 397-401.
- ÇAĞRICI, M. (2002). Kul Hakkı. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (26). İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 350-351.
- DEMİRCİ, M. (1997). Hal. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (15). Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 216-218.
- DEMİREL, M. (1996). Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri. Bilig. 3, 203-246.
- DİLÇİN, C. (1983). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara, TDK Yayınları.
- ELMALILI HAMDİ YAZIR. (Trhs). Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali. Haz.: Sabri Yılmaz. İstanbul, Şenyıldız Yayınevi.
- GÜVENÇ, A. Ö. (2013). Latin Alfabesine Göre Ortaya Konan Elif-nâmeler Üzerine. Turkish Studies, 8 (13), 1003-1016.
- İLGÜREL, M. (2003). Levend. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (27). Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 149-151.
- ÖZTOPRAK, N. (2007). Elif-nâmelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri. Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu Bildirileri. 2, 817-830.
- ÖZTOPRAK, N. (2012). Bursalı Feyzî Efendi'nin Elif-nâmeleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. 35, 135-167.
- PALA, İ. (2007). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. 15. bs. İstanbul, Kapı Yayınları.
- SARAÇ, M. A. Y. (2007). Klâsik Edebiyat Bilgisi (Biçim-Ölçü-Kafiye). İstanbul, 3F Yayınevi.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ. (2010). Kamus-ı Türkî. Haz.: Paşa Yavuzarslan. Ankara, TDK Yayınları.
- ŞENTÜRK, A. A. (2006). Osmanlı Şiiri Antolojisi. 3. bs. İstanbul, YKY.
- TAŞKESENLİOĞLU, L. (2017). Divan Edebiyatında Elif-nâmeler ve Bilinmeyen İki Elif-nâme Örneği: Memi Can Saruhanî ve Ömer Karibî Elif-nâmeleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED). 58, 159-202.
- TÖKEL, D. A. (2016). Divan Şiirinde Harf Simgesiliği. İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- ULUDAĞ, S. (2002). Kemal, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (25), Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 222.
- ULUDAĞ, S. (2008). Rü'yet. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (35). İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 310-311.
- YILDIRIM, A. (2020). Güft-i Vasfî (İnceleme-Metin). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ek:

Metinler

E1: Elif-nâme-yi Vasfî

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1. **El** eyâ dil-ber kemâl öğren olup sâhib-kemâl
Be bana 'arz eyle vechin gösterip ahsen hisâl
Te temâşâ eyleye çeşmim cemâlin 'aşk-ıla
Se sebât-ı 'aşk-ı da'vâda olup ahsen makâl
2. **Cim** cemâlin rü'yet etsem gam evi dil-şâd olur
Ha himâyet eylesen 'ömrüm şehâ müzdâd olur
Hı haberdâr ol ki hüznünle vücûd berbâd olur
Dâl devâ kıl derde cânâ hâlimi etme melâl
3. **Zel** zelîl olmak revâ mı âsitânında senin
Re revân olsun gözüm yaşı firâkında senin
Ze ziyâde 'aşkım ancak ittisâlinde senin
Sin sa'âdet ola Hak'dan sana ey kaşı hilâl
4. **Şın** şehâ etme gazab bu gönlümü mahzûn edip
Sad sadâkat göster ey şûh kalbimi memnûn edip
Dad zarâr sanma kelâmım gayrıya maznûn edip
Tı tabîbim kıl terahhum sabra yokdur hîç mecâl
5. **Zı** zulümden çek elin 'uşşâka eyle 'izzeti
'Ayn 'ibâdullâh içinde çekmişim çok mihneti
Gayn gına kesb etmede dil sen idersin şohbeti
Fe firâkın etmede bu cismimi zıll-ı hayâl
6. **Kaf** kapından dûr idersin n'olısar hâlim benim
Kef kemâlet bulmadıysa bunca akvâlim benim
Lâm levendim anladıysa cümle ahvâlim benim
Mîm muhassal maksâdım hâsıl ider olmaz zevâl
7. **Nûn** ne-edâ meh-likâ ihsân-ı tâm etsen bana
Vâv vürûd idip hulûs üzre idersen merhabâ
He hüvellâh okuyup hû çekmedir kârım şehâ
Ye yakın ol Vasfî ednâya idip hakkın helâl (Yıldırım, 2020: 266-267)

E2: Elif-nâme-yi Vasfî*mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün*

1. **Elif** İrenler cümle maksûda 'atâ-hâ-yı Hudâ'dandır
Be Be-gâyet fikr [ü] endîşe hemân cevır ü cefâdandır
Te Tamâmet hâl-i dünyâ *nefsî nefsi* olmada şimdi
Se Sebât-ı 'aşk [u] şevk erbâbına lezzet safâdandır
2. **Cim** Cihânın minnet ü kahrı beher-dem olmada müzdâd
Ha Himâyet sâhibi Mevlâ kamuyu eyleye dil-şâd
Hi Haber-dâr olmayan bilmez nedir Şîrîn ile Ferhâd
Dal Delil olsa eger 'aşka anı sanma hatâdandır
3. **Zel** Zelîl olmaz şu kimse himmet almış feyz-yâb olmuş
Re Revâ olmuş kamu hâcât ki Hak'dan feth-i bâb olmuş
Ze Zebânında anın evrâd telattuf şeyh [ü] şâb olmuş
Sin Sa'âdet ehlinin hâli bu yolda ser fedâdandır
4. **Şim** Şecâ't bir cevâhirdir gönül mülkün ider ma'mûr
Sad Sadâkat şimdi nâdirdir olanlar etmede mestûr
Dad Dalâlet artdı gitdikçe gınâdan olmagıl magrûr
Tı Tamudan Hak halâs ide bu hâl nârdan rehâdandır
5. **Zı** Zuhûr-ı ehl-i hâl elbet kişi bahtın küşâd eyler
'Ayn 'Înâyet eylese Mevlâ kulun 'ömrün ziyâd eyler
Gayın Ganîdir cümleden ol zât kamuyu ber-murâd eyler
Fe Ferâset ehlinin hâli dü çeşme tutîyâdandır
6. **Kaf** Karâr etmez gönül murgu beher dem hûb cemâl ister
Kef Kemâl ahz eylemek kasdı anınçün hoş makâl ister
Lâm Lebinden âb-ı Kevser-veş akar âb-ı zülâl ister
Mim Murâda nâ'il olmak dünyede tab'-ı sehâdandır
7. **Nûn** Ne hâcet ma'rifet icrâya ey dil cümle hâlâtı
Vâv Visâl ister kamu 'uşşâk tesellîdir hayâlâtı
He Hidâyet etse Mevlâ lâm elif lâzır zevâlâtı
Ye Yâhûd Vasfî bu eş'ârım benim bahş-ı Hudâ'dandır (Yıldırım, 2020: 298-299)